

LA ÎNCEPUTURILE CHIȘINĂULUI

Ion CHIRTOAGĂ

Doctor habilitat în istorie, conferențiar cercetător, cercetător științific principal, Universitatea de Stat din Moldova. Domenii de preocupare: istoria românilor, istoria localităților, monumentelor de istorie, geografie și demografie istorică. Cărți publicate: *Istoria Românilor. Epoca medievală*, București: Cartier istoric, 1999. *Din istoria Transnistriei*, Chișinău: Civitas, 2001; *Târguri și cetăți din sud-estul Moldovei (secolul al XIV-lea – începutul secolului al XIX-lea)*, Chișinău: Prut Internațional, 2004; *Din istoria sudului Basarabiei*, Chișinău: Civitas, 2007; *Târguri și cetăți din sudul Moldovei: (între sec. al XIV-lea și al XIX-lea)*, Chișinău: Unu, 2022 (Fox Trading).

La începuturile Chișinăului

Rezumat. În articolul dat elucidăm unele aspect referitoare la constituirea orașului Chișinău, prezentând date din studii arheologice, toponimice și antroponimice.

În perioada Hoardei de Aur mongolo-tătarii au lăsat anumite urme în diferite localități din Republica Moldova, inclusiv în Chișinău. Aceștia au sosit în câmpia Tighinei fiind crescători de vite nomazi, adăpostindu-se în iurte turanice și devenind treptat seminomazi. Evacuarea lor din anii '60 ai secolului al XIV-lea, din sud-estul spațiului carpato-nistrean, a precedat constituirea Chișinăului ca localitate rurală în apropierea unei foste cășle tătărești.

Perioada în care emirul Nogai a venit la vest de cursul inferior al Niprului și a extins spațiul dominației Hoardei de Aur până în apropierea Carpaților Răsăriteni, a fost o premisă pentru extinderea sistemului rețelelor de comunicare, instituit de Gînghiz han, și în partea centrală a Moldovei actuale; pe traseul Iași-Tighina se afla și stația de poștă de pe locul viitorului oraș Chișinău.

La mijlocul secolului al XVII-lea Chișinăul se transforma din localitate rurală în cea urbană, păstrând din perioada dominației mongolo-tătare diferite noțiuni, precum și toponimele Chișinău (cișmea, izvor, fântână), Buiuk (denumirea unui izvor mare, de la care provine numele satului respectiv), Bahină (grădină), Poșta Veche, Săbăna (de la saban, plug ușor, plugar) ș.a.

Cuvinte-cheie: Chișinău, Țara Moldovei, Hoarda de Aur, mongolo-tătari, Nogai.

At the Beginning of Chișinău City

Abstract. In this article, we elucidate some aspects related to the constitution of the city of Chișinău, presenting data from archaeological, toponymic and anthroponymic studies.

During the period of the Golden Horde, the Mongol-Tatars left certain traces in various localities of the Republic of Moldova, including Chișinău. They arrived in the Tighina plain as nomadic cattle breeders, sheltering in Turanian yurts and gradually becoming seminomadic. Their evacuation in the 60s of the 14th century, from the south-east of the Carpathian region, preceded the establishment of Chișinău as a rural town near a former Tatar castle.

The period in which the Nogai Emir came to the west of the lower course of the Dnieper and expanded the area of Golden Horde domination up to the vicinity of the Eastern Carpathians, was a premise for the expansion of the system of communication networks, established by Gînghiz Khan, and in the central part of present-day Moldova; on the Iași-Tighina route there was also the post office on the site of the future city of Chișinău.

In the middle of the 17th century, Chișinău was transformed from a rural to an urban locality, retaining various notions from the period of Mongol-Tatar domination, as well as the toponyms Chișinău (cismea, spring, fountain), Buiuk (the name of a large spring, from which comes from the name of the respective village), Bahina (garden), Poșta Veche, Săbăna (from saban, light plough, ploughman), etc.

Keywords: Chișinău, Moldova, Golden Horde, Mongol-Tatars, Nogai.

E cunoscut faptul că în perioada Hoardei de Aur, în spațiul pruto-nistrean s-au constituit trei localități urbane cu trăsături specifice de orașe orientale. Aici e vorba, în primul rând, de Cetatea Albă. Pe teritoriul Republicii Moldova urmele altor două orașe mongolo-tătare au fost descoperite lângă satele Costești (r. Ialoveni) și Trebujeni (Orheiul Vechi), fiind studiate intens de către arheologi. Însă mongolo-tătarii au lăsat anumite urme și în alte localități din Republica Moldova, inclusiv la Chișinău.

Atunci când mongolo-tătarii au sosit în câmpia Tighinei ei erau crescători de vite nomazi. De obicei, nomazii creșteau ovine și cabaline, transferându-se de pe un loc pe altul în căutarea pășunelor cu iarbă pentru vitele lor. Cabalinele și ovinele nomazilor se aflau în câmp și pe timp de iarnă. În sezonul rece, prin câmpia acoperită cu zăpadă, uneori chiar și înghețată, cabalinele mergeau înainte, distrugând stratul de zăpadă în căutarea ierbii crescute mai înalt. După ele mergeau ovinele, care preluau iarbă mai scurtă, rămasă în urma cabalinelor. Împreună cu păstorii se deplasau și familiile lor, formate din femei, bătrâni și copii, aflându-se atât vara, cât și iarna în căruțe speciale, acoperite cu corturi improvizate [1, p. 14, 16]. Ei utilizau, așa numita, *iurtă turanică* din segmente-gratii, construcție acoperită cu pâslă. Nomazii călăreau pe buiestrașii înșeuși, spriginindu-se pe scări rigide, confecționate din metal. Secole la rând, călăreții nomazi constituiau forța de șoc a oastei turanice, ulterior trupele lor fiind diminuate parțial de armele moderne de foc mai eficiente [2, p. 61].

După cucerirea unei regiuni favorabile pentru un trai stabil, aplanarea relativă a conflictelor eventuale cu popoarele supuse și statele vecine, crescătorii de vite nomazi începeau să valorifice din punctul lor de vedere noile teritorii. Regiunea ocupată de aceștia era repartizată între neamuri. Se constituiau locurile de pășunat pe timp de vară și cele pentru întreținerea vitelor în condițiile aspre de iarnă. În sezonul cald păstorii cu animalele lor se deplasau dintr-un loc în altul pe traseul bine stabilit în lungul unui fluviu, care servea atât pentru adăpatul vitelor, cât și în calitate de linie orientativă. Primăvara devreme

păstorii începeau să se deplaseze cu vitele, ocupând pe rând locuri noi de păscut în direcția unui teren favorabil pentru furajarea animalelor în condițiile verii călduroase. Ajungând în toiu verii, în apropierea unei pădurici cu tufari și copaci, frunzele cărora în caz de necesitate puteau fi utilizate de rând cu iarba și în calitate de hrană pentru vite, ei se aflau în acest teritoriu în perioada cea mai călduroasă a anului. Spre toamnă, trecând pe același traseu, care deja se acoperise cu un nou înveliș de iarbă, utilizat la pășunatul vitelor, păstorii reveneau cu ele în teritoriul de unde pornise. Aici, pe locul stabil de iernat, în perioada caldă a anului deja crescuse o iarbă înaltă care se uscuse, devenind pentru vite un fel de fân rămas sub cerul deschis. Tot aici se afla și un izvor pentru alimentarea locuitorilor cu apă potabilă. În acest teritoriu locuitorii, de asemenea, își durau colibe simple, unde pe timp de iarnă se adăposteau păstorii cu familiile lor. Un atare loc se numea *câșlă* (de la cuvântul turanic *kış* – iarnă), adică loc pentru iernat.

În literatura de specialitate acest mod de viață se numește *seminomad*, el durând mai mult decât cel nomad propriu-zis. La începutul său de cale seminomazii turanici se deplasau în componența unor unități destul de mari, conduse de o persoană înstărită căruia îi erau subordonate mai multe familii. Cu trecerea unei perioade de timp grupurile mari treptat se divizau în unele mici, terminându-se cu constituirea familiilor înstărite, la care erau angajate persoane sărace. La muncile fizice erau utilizați și sclavii. Pe timp de vară aceștia rămâneau în câșle (tabere), unde creșteau mânzi, cârlani, bovine, cai de rasă, iar utilizând solul din apropiere, cultivau miei și legume. Seminomazii în continuare atacau popoarele creștine sedentare, preluând de la ele bovine, persoane apte de muncă, pe care le transformau în scalvi [1, p. 36-39].

După o anumită perioadă de timp, la modul de viață seminomad ajunsese și mongolo-tătarii din spațiul carpato-nistrean. Drept dovadă pentru perioada Hoardei de Aur servește informația că după evacuarea turanicilor din anii '60 ai secolului al XIV-lea, din sud-estul spațiului carpato-nistrean, Chișinăul s-a constituit ca localitate

rurală în apropierea unei foste *câșle tătărești* [3, p. 77-80]. Cu alte cuvinte, până la evacuarea lor din spațiul carpato-nistrean, în sezonul cald păstorii mongolo-tătari se aflau cu animalele lor pe traseul obișnuit de peregrinări, iar pe timp de iarnă reveneau în apropierea izvorului cu apă potabilă, iarbă uscată din văile râului Bâc și a pâraelilor nu prea mari din apropiere, unde permanent se aflau soțiile, bătrânii, copiii și servitorii (sclavii), care munceau în folosul stăpânului.

În spațiul carpato-nistrean periodic apărea necesitatea de creare a unei rețele de comunicare bine pusă la punct. De obicei, drumurile principale care formau aceste rețele, se aflau în lungul unor râuri cum ar fi Nistru cu afluenții săi Bâc, Botna ș.a. Rețele de comunicare organizată aveau, mai ales, statele mari autoritare ca Hoarda de Aur, Imperiul Otoman, dar și țările mai mici cum ar fi cele române.

Rețea de comunicare bine pusă la punct avusese Imperiul Mongol, care ocupa un spațiu întins de la Oceanul Pacific până în estul Europei. Marele han transmitea urgent poruncile sale conducătorilor provinciali, iar aceștia – subalternilor lor. Și invers, conducătorii provinciilor urmau să trimită rapoarte Marelui han pentru ca în baza lor acesta să adopte deciziile necesare. Doar prin intermediul unor funcționari specializați în domeniul comunicării Marele han putea face legătură urgentă cu subalternii de la periferiile Imperiului. Pe aceste rețele de drumuri organizate se deplasau funcționarii statului mongol, negustorii, diplomații străini ș.a.

În Imperiul mongol, format de Gînghiz han în primul sfert al secolului al XIII-lea, a fost creat sistemul de poștă, pe care se deplasau curierii numiți *ulaci-ni*. Stațiile de poștă, numite *iamcine*, erau stabilite la o distanță de 25-30 km una de alta. Curierii speciali trimiși de han urmau să fie asigurați cu servitori, pază, vehicule, alimente, furaj ș.a. La fiecare stație erau plasați câte 20 de poștași, într-un timp scurt fiind gata să-și încalce buiestrașii pentru a executa ordinele superiorilor. Tot aici se aflau rezerve de alimente și furaj pentru ei și călătorii oficiali [4, p. 78, 109].

Același sistem de poștă a fost preluat în statul, creat în urma Primei Mari Invații Mongole

spre Vest în frunte cu Batu (1236–1242) și numit ulusul lui Juchi [5] ori Hoarda de Aur, care se întindea din Siberia și Asia Centrală până la vest de Nipru. În ultimul sfert al secolului al XIII-lea, când la vest de cursul inferior al Niprului a venit emirul Nogai, spațiul dominației Hoardei de Aur s-a extins până în apropierea Carpaților Răsăriteni. Atunci sistemul rețelilor de comunicare, instituit de Gînghiz han, a fost extins și în partea centrală a Moldovei actuale. Dominația mongolo-tătară împreună cu sistemul rețelilor de comunicare era asigurată de anumite forțe militare plasate în regiune.

La temelia armatei Hoardei de Aur se aflau urmașii celor 4 mii de ostași, pe care Gînghiz han i-a transmis feciorului Juchi. Ei făceau parte din neamurile *sanguit*, *kinkit* și *husin*. Și pe timpul hanului Toqhtay (1290–1312) cea mai mare parte a armatei sale era formată din neamurile menționate. Din armata lui Toqhtay mai făcea parte și neamul *kâiat*. În armata lui Nogai predominau *mangâții* [6]. Cea mai mare parte a nomazilor Hoardei de Aur era formată din cumanii turanici. Cu trecerea timpului mongolii puțin numeroși au fost asimilați de cumani [4, p. 100]. Pentru întărirea puterii lor în unele teritorii străine, mongolo-tătarii utilizau și detașamente înarmate ale popoarelor supuse. Același emir Nogai, venind la vest de cursul inferior al Niprului, a adus cu el și detașamente de *alani* din nordul Caucazului, lăsând anumite urme în toponimia românească. Aici ar fi vorba și de toponimul *Iași*. În istoriografia română s-a discutat mult despre originea numelui localității. Unii istorici sunt de părere ca el ar proveni de la daci, alții – de la antroponimul Ioan ș.a. Însă în ultima perioadă specialiștii au ajuns la o concluzie mai bine argumentată că numele fostei capitale a Țării Moldovei ar proveni de la *arcași*, inclusiv de origine alană, care sunt numiți și *iași*. Drept dovadă servește faptul că în oraș este mahalaua *Arcaria*, în imediata lui apropiere – *Codrii Iașilor*, *Morile Iașilor* ș.a. Pentru prima dată târgul Iași a fost menționat în privilegiul lui Alexandru cel Bun, acordat negustorilor în 6 octombrie 1408. Târgul ocupa un loc de frunte printre localitățile urbane din Moldova, fiind

așezat la intersecția unor drumuri comerciale. Una dintre căi se îndrepta spre orașele Bârlad, Tecuci și Galați. Alte căi veneau de la Cetatea Albă ori din direcția Tighinei și Crimeii [7, p. 24-33, 35-36]. Alanii stabiliți în viitoarea capitală a Țării Moldovei de rând cu mongolotătarii aveau obligația de a păzi stația de poștă din apropierea cursului de mijloc al Prutului, de la care ar proveni denumirea localității în cauză.

În perioada mongolo-tătară era important drumul care, prin Iași și pe la trecerea de peste râul Prut de la Țuțora, ducea mai întâi prin valea, numită de localnici *cea Mare*, iar apoi, și a Bâcului, spre vadul Tighina. După ieșirea din Iași călătorul ajungea la prima stație de poștă, care, după unele date indirecte, se afla în Valea cea Mare din apropierea satelor Cetireni și Unțești (r. Ungheni). Pe malul de vest al afluentului râului Prut, numit după cum am menționat anterior, Valea cea Mare, se află un teren numit *Bahnă*. Pe malul lui de est se întinde un teritoriu de câteva sute de hectare numit Sâliman (de la Suliman). Pe lângă terenul Sâliman, curg apele pârăului, care prin Valea cea Mare ajung în Prut. Teritoriul de pe ambele maluri ale acestui pârâu se numește *Valea Fânului*. Mai la vest, în lungul afluentului Prutului (Valea cea Mare) este plasat *Dealul Ulmului*. El era urmat de *Valea Pietrii* de pe malurile altui pârâu, apele căruia se varsă în același afluent al Prutului. Iar pârăul *Valea Pietrii* izvorăște din dealul numit *Redi* (adică pădurice). După *Redi*, se întind terenurile *Hinci*, *Săbăna* și *Hotinești*. Ultimul microtoponim pare să fie de origine dacică. Cu alte cuvinte, în apropierea pârăului Valea cea Mare au locuit neîntrerupt românii și strămoșii lor, geto-dacii. Iar cele trei microtoponime turanice *Sâliman*, *Bahna* și *Săbăna* constituie un indiciu cert că în perioada Hoardei de Aur în apropierea satelor Cetireni și Unțești se afla o stație de poștă, străjuită de un grup de mongolo-tătari, care inițial duceau un mod de viață nomad.

Anume, pe acest traseu Iași-Tighina se afla și stația de poștă de pe locul viitorului oraș *Chișinău*. În documentele de mai târziu referitoare la Chișinău se întâlnește termenul *câșlă tătarească* [3, p. 77-80], conducătorul unui grup de

turanici *Akbaș* etc. Prin urmare, în apropierea râului Bâc se afla *un ail*, adică o familie mare mongolo-tătară, formată din bunici, părinți și copii în frunte cu *Akbaș* (cap sur). Acest bătrân cu experiență mare de viață era responsabil de buna funcționare a stației de poștă. În secolul al XIV-lea stația menționată se afla pe un mal al Bâcului, unde astăzi se întâlnește microtoponimul *Poșta Veche*, iar păzitorii ei în frunte cu *Akbaș* – pe cel opus. După o oarecare perioadă de aflare în apropierea stației de poștă, turanicii au trecut de la modul de viață nomad la cel seminomad. Primăvara devreme, *Akbaș* împreună cu bărbații familiei și păstorii, călări pe cai, mânau vitele la păscutul ierbii din apropierea Bâcului. Vitele erau ținute pe un teren până ce ele consumau toată iarba. După aceasta, animalele se deplasau pe o parcelă din vecinătate cu iarba mustoasă. După ce consumau iarba din valea Bâcului, vitele erau duse la păscut, transferându-se de pe o parcelă pe alta, prin *Dendrariul* actual în direcția izvorului de la Buiucani. Această denumire ar proveni de la cuvântul turanic *buiuc*, în limba română însemnând *mare*. Adică, pe timp de iarnă păstorii cu ovinele și cabalinele ail-ului se aflau în apropierea izvorului numit ulterior *cișmea*, cuvânt de origine turanică. Iar vara păstorii turanici pășteau vitele în apropierea izvorului, numit de ei pentru a-l deosebi de primul – *buiuc* (mare, adică izvorul mare). În toiuil verii păstorii se aflau cu vitele lor într-un teritoriu, vecin cu o pădurice. Aici, la umbra copacilor, în zile cu temperaturi ridicate păstorii și animalele lor se ascundeau de zăpușeală. Iar pe timp de secetă periodică frunzele copacilor puteau fi utilizate și în calitate de hrană ocazională pentru animalele turanicilor. După trecerea verii aride, pe același traseu, pe care iarba deja se restabilise, *Akbaș* cu păstorii și animalele lor reveneau în zona de iernat, unde se aflau colibele cu femeile, copiii și bătrânii familiei mari. Pe timp de iarnă, vitele pășteau iarba înaltă și uscată din valea *Spinoasei*, care era lăsată special pentru alimentarea animalelor pe timp de iarnă. Anume, din cauza că în valea menționată solul nu era utilizat la sămănatul cerealelor, apăruse condiții favorabile pentru ca în acest teritoriu să crească tufarii

spinoși. De aici provine și denumirea locului menționat – Spinoasa. După trecerea sezonului rece, Akbaș cu păstorii și vitele ail-ului își reluau traseul devenit traditional din valea Băcului spre pășunile din apropierea izvorului Buiuk.

Periodic, mongolo-tătarii întreprindeau campanii militare asupra popoarelor vecine. În timpul campaniilor, turanicii jefuiau populația creștină, luând în prizonierat un număr mare de persoane (bărbați, femei, copii), pe care le vindeau în porturile de pe litoralul Mării Negre. Prin intermediul negustorilor italieni, sclavii ajungeau în Orientul Apropiat, unde pe larg era utilizată munca lor. Însă unii sclavi erau utilizați și în gospodăriile mongolo-tătarilor, trecuți la modul de viață seminomad. De obicei, un sclav se afla în dependență personală până la sfârșitul vieții sale. Dar în cazul în care sclavul cu învoirea stăpânului se căsătorea și avea un fecior, acesta din urmă putea trece într-o categorie de populație relativ liberă. Feciorul unui sclav, prima un lot de pământ, vite de tracțiune, semințe și devenea *urtakci-u* [4, p. 116-117]. După mulți ani de muncă sălnică, unii foști sclavi reușeau să se elibereze de situația lor de dependență personală și să revină la baștină. Însă cei mai mulți prizonieri continuau să muncească pentru stăpân în calitate de sclav ori *urtakci-u*. În spațiul de dominație al Hoardei de Aur era convenabil să se permită căsătoria *urtakci-ului*, deoarece feciorii și nepoții acestuia, utilizând curent limba turanicilor, deveneau tătari din punct de vedere etnic. În așa mod, într-un teritoriu unde mongolo-tătarii erau minoritari, sporea numărul adeptilor regimului impus de Hoarda de Aur. Din această cauză nu-i întâmplător faptul că un fost sclav devenea *urtakci-u*, iar în caz de necesitate – și ostaș într-un detașament mongolo-tătar local. Ulterior, în limba română termenul *ortaci* a început să fie utilizat pentru desemnarea funcționarilor care executau întocmai ordinele superiorilor.

Și Akbaș de la stația de poștă menționată utiliza munca *urtakci-ilor* pentru obținerea unor produse agrare. Pe lângă produsele din carne și lapte, mongolo-tătarii utilizau cereale primite de la populația locală. Iar în văile unor

pâraie apropiate *urtakci-ului* creștea legume pentru stăpânul său. Pe moșia unor localități, unde au fost ail-e turanice de pe timpul Hoardei de Aur s-a păstrat microtoponimul de origine turanică, *Bahnă* (în limbile turanice – grădină), iar în unele sate din centrul Moldovei se întâlnește numele de familie – *Bahnaru* (grădinarul). Ocupația de grădinar putea genera și unele toponime/hidronime în limba poporului băștinaș. Denumirea pâraielor Malina Mare și Malina Mică din raza Chișinăului ar proveni de la pomușoarele și alte legume crescute de *urtakci-i* în valea scurgerilor menționate de apă. Se pare că aceste denumiri în limba băștinașilor apărură mai târziu, când mongolo-tătarii deja nu se mai aflau în acest teritoriu, iar în valea celor două pâraie, apele cărora curg în Bâc, mai dăinuiau unele tufe de mălină.

În familiile de nogai seminomazi de mai târziu persistau obiceiuri caracteristice pentru perioada nomadă anterioară, când un mârzac era, în primul rând, un conducător militar și nu o persoană administrativă cu anumite obligații economice ale subalternilor față de ei, prevăzute de legele nescrise ale turanicilor. La nogaii, care făceau parte din neamurilor Iedisian de la est de Nistru din prima jumătate a secolului al XIX-lea se organizau lucrări colective (numite în limba lor *toloace*) pentru cultivarea pământului, colectarea roadei, cositul și pregătirea fânului destinat familiei mârzacului, aflat în fruntea unui ail [8, p. 158]. Anume, de la această muncă colectivă pe moșia satului actual Cetireni se află un teren, numit *Toloacă* cu rădăcini din perioada Hoardei de Aur.

În teritoriile ocupate de mongolo-tătari, o bună parte din populația locală continua să se ocupe cu agricultura. În Hoarda de Aur, localnicii, care practicau agricultura, aveau statut de sabanci-u [4, p. 111]. Pe moșia satului Cetireni se află câmpia Săbăna. Microtoponimul ar proveni de la cuvântul turanic *saban*, (*plug ușor*). Iar cuvântul *săbăna* ar însemna plugar (în pronunțare turanică – sabancia). Aici, cu certitudine, munceau localnicii, care sămăneau cereale, fiind obligați de mongolo-tătari să le cedeze o parte din roadă în calitate de rentă centralizată.

După ce în 1362–1363, la Apele Albastre, lituanienii au înfrânt trei „emiri tătari”, autoritatea Hoardei de Aur la vest de Bug a început să scadă. Treptat, în sud-estul spațiului carpato-nistrean se întărea „emirul Dimitrie”, căpetenia unei formațiuni statale românești locale. În perioada anilor 1383–1386 sud-estul spațiului carpato-nistrean a început să facă parte din Țara Moldovei, care și-a extins teritoriul până la Nistrul și Marea Neagră [9, p. 64-65]. Documentele ulterioare confirmă faptul că pe moșia Chișinău ar fi existat o mică localitate mongolo-tătară, un oarecare Akbaș, unele denumiri legate de dominația mongolo-tătară în regiune [3, p. 77-89]. Documentele referitoare la trecutul Chișinăului și microtoponimia de pe moșia satului Cetireni permite cercetătorului să creeze o anumită închipuire despre structurile administrative și situația social-economică din centrul spațiului pruto-nistrean, aflat sub dominația Hoardei de Aur.

Constituirea Țării Moldovei a impulsionat dezvoltarea economică, socială și culturală a teritoriului din centrul spațiului pruto-nistrean, favorizând apariția unor localități noi, inclusiv a Chișinăului, menționat în câteva documente sugestive din secolul al XV-lea. La 17 iulie 1436, domnii țării Ilie și Ștefan ofereau logofătului Oancea, pentru credincioasa lui slujbă, câteva imobile, întărindu-le printr-un document special. În el se menționa că aceste imobile se aflau „la Bâc, de cealaltă parte, pe valea ce cade în dreptul Chișinăului lui Akbaș, la Fântâna unde este seliștea tătarească, în dreptul păduricii” [3, p. 77-80]. În documentul menționat nu se specifică, însă, dacă e vorba de o localitate rurală ori de un izvor cu numele comun chișinău (cișmea), aspect care se discută de mai multă vreme în literatura istorică de pe ambele maluri ale Prutului [10]. Peste trei decenii, Chișinăul intra deja în stăpânirea lui Vlaicu, fratele Mariei (Oltea), mama lui Ștefan cel Mare. Evenimentul este consemnat de Ștefan cel Mare printr-un document emis în 1466 și tradus în secolul al XVIII-lea. Marele domn al țării ofereea unchiului său o seliște „la Chișinău, la Fântâna Albișoara, ce s-au cumpărat de la Toader, feciorul lui Fedor, și de la fratele lui... și de la Fedorel, drept 120 arginți tătarești. Deci i-am

dăruit acea seliște mai sus-numită la Chișinău, la Fântâna Albișoara, ca să-i fie dumisale și de la noi dreapta ocină și moșie și cu tot venitul, și fiilor dumisale, nepoților și strănepoților, stătătoare în veci” [11, p. 187]. Din cele două documente, evidențiam faptul că în perioada Hoardei de Aur, în apropierea unui izvor cu apă potabilă din valea râului Bâc, se afla un ail mongolo-tătar. Acesta putea servi în calitate de susținător al unei stații de poștă pe ruta Iași-Tighina. Mongolo-tătarii, care duceau un mod de viață seminomad, împreună cu subalternii (urtakci-ii) lor și locuitorii români băștinași deserveau călătorii în trecere. În perioada Hoardei de Aur, trasee poștale similare funcționau în lungul Nistrului, Botnei ș.a.

În Chișinău este un loc numit Poșta Veche. În perioada mongolo-tătară instituția respectivă din teritoriul viitoarei capitale a Republicii Moldova se afla mai la nord de cursul inferior al râului Bâc și de locul unde era plasat ail-ul seminomadului Akbaș, care avea sarcina de a proteja stația de poștă din această regiune. În secolul al XIV-lea stația de poștă se afla pe un mal al Bâcului, iar păzitorii lor în frunte cu Akbaș – pe cel opus. Această formulă toponimică a apărut în legătură cu faptul că în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea funcționa un nou drum de poștă deja organizat de conducerea Țării Moldovei. Iar în această perioadă stația de poștă se afla pe malul drept al Bâcului, unde viețuiau mai multe familii din Chișinău. Ele împreună cu țăranii satelor apropiate erau datorate să asigure călătorii în trecere cu alimente, locuințe pe timp de noapte, vehicule cu animale de tracțiune ș.a. La mijlocul secolului al XVII-lea Chișinăul se transforma din localitate rurală în cea urbană. Călătorii particulari (negustorii, meșteșugarii) erau deserviți în schimbul unei plăți, iar cei oficiali – pe gratis. În anumite cazuri serviciul de poștă aducea locuitorilor din lungul drumurilor principale anumite venituri suplimentare, iar în altele constituia o prestație ordinară în folosul statului respectiv.

Din perioada dominației mongolo-tătare în limba română au rămas noțiunile turanice: cai de olac (cai de poștă), ortac (slugă), cășlă (loc de iernat pentru turanici, romi) ș.a. În

centrul Republicii Moldova au rămas toponimele Chișinău (cișmea, izvor, fântână), Buiuk (denumirea unui izvor mare, de la care provine numele satului respectiv), Bahină (grădină), Poșta Veche, Săbăna (de la saban, *plug ușor, plugar*), Toloacă (spațiu pentru munca colectivă), numele de familie Bahnaru (grădinarul) ș.a. Îmbinarea cercetărilor științifice în baza documentelor cu cele în domeniile arheologiei, onomasticii (toponimiei, antroponimiei) permit elucidarea unor aspecte din trecutul nostru național referitoare la perioadele mai puțin asigurate cu izvoare scrise.

Referințe bibliografice:

1. Плетнева, С.А. *Кочевники Средневековья. Поиски исторических закономерностей*. Москва: Изд. Наука, 1982, с. 14, 16. / Pletneova, S.A. *Kochevniky Srednevekov'ya*. Moskva: Izd. Nauka, 1982, s. 14, 16.
2. Еремеев, Дм. *Номадизм: истоки и пути развития*. В: „Азия и Африка сегодня”, 1980, nr. 2, с. 61. / Eremyev, Dm. *Nomadizm: istoki i puti razvitiya*. V: „Aziya i Afrika segodnya”, 1980, nr. 2, s. 61.
3. *Moldova în epoca feudalismului*, Vol. II. Chișinău, 1978, p. 77-80.
4. Греков, Б.Д.; Якубовский, А.Ю. *Золотая Орда и ее падение*. М.-Л.: Изд. АН СССР, 1940, с. 78, 109. / Grekov, B.D.; Yakubovskiy, A.Yu. *Zolotaya Orda i ye padenie*. М.-Л.: Izd. AN SSSR, 1940, s. 78, 109.
5. Juchi, feciorul mai mare al lui Ginghiz han, moștenitorul regiunilor de vest ale Imperiului mongol, era părintele lui Batu, care în urma campaniei din 1236-1242 a creat Hoarda de Aur.
6. Cunoscuți ulterior sub numele de nogai.
7. Bădărău, D.; Caproșu, I. *Iașii vechilor zidiri până la 1821*, ed. II. Iași: Casa Editorială Demiurg, 2007, p. 24-33, 35-36.
8. Скальковский, А. *О ногайских татарах, живущих в Таврической губернии*. В: „Журнал Министерства народного просвещения”, СПб., 1843, nr. 12, с. 158. / Skal'skovskiy, A. *O nogayskih tatarah, zhivushchih v Tavricheskoy guberniy*. V: „Zhurnal Ministerstva narodnogo prosveshcheniya”, SPb., 1843, nr. 12, s. 158.
9. Chirtoagă, I. *Din istoria Moldovei de sud-est până în anii '30 ai sec. XIX*. Chișinău, 1999, p. 64-65.
10. A se vedea: Ciobanu, Șt. *Chișinăul*. Chișinău, 1996, p. 8-9; Dron, I. *Cu privire la originea numelui topic Chișinău*. În: „Revista de lingvistică și știință literară”, 1995, nr. 3, p. 147-150; Eșanu, A. *Chișinău. File de istorie*. Chișinău, 1998, p. 7-8; Eșanu, A.; Eșanu, V. *Chișinăul de altădată. 1436-1812*. Chișinău: Ed. Prut, 2021; Raievschi, N. *Toponimia de origine turanică*. În: „Limba și literatura moldovenească”, 1966, p. 13-15.
11. *Documenta Romaniae Historica*, Vol. II. București, 1977, p. 187.

*Articolul este elaborat în cadrul Programului de Stat 20.80009.0807.19 *Cultura promovării imaginii orașelor din Republica Moldova prin intermediul artei și mitopoeticii*.